

Reed Brody (foto: Bart van Vliet)

INTERVIEW MET AMERIKAANSE MENSENRECHTENADVOCAAT REED BRODY

'MINIMAAL TWINTIG WERELDLEIDERS ZOULDEN ZICH MOETEN VERANTWOORDEN'

De Amerikaanse mensenrechtenadvocaat Reed Brody sleepte ex-dictator Hissène Habré voor de rechter. Met succes. Vorig jaar werd de voormalige president van Tsjaad tot levenslang veroordeeld wegens onder meer martelingen en genocide. *M&P* sprak met Brody over dictators en mensenrechten anno 2017.

IVO PERTIJS

Wat is uw definitie van een dictator? 'Het is een voor de hand liggende vraag aan de man die wereldwijd bekendstaat als de *dictator hunter*. Die avond spreekt hij tijdens de Nacht van de Dictatuur in de Balie over het vervolgen van dictators. Brody: 'De naam *dictator hunter* heb ik van anderen gekregen, maar dat is niet precies wat ik doe. Dat is duidelijk. Ik probeer slachtoffers van mensenrechtenschendingen te helpen en gerechtigheid te bereiken. Diegenen die zij voor het gerecht willen brengen zijn martelaren, oorlogsmisdadigers, gekozen presidenten en dictators. Ik definieer mijn werkveld niet op basis van de vraag of iemand een dictator is of niet', legt de advocaat uit. 'Als je mij vraagt naar een academische definitie van een dictator, dan zou ik zeggen een heerser die niet onderworpen is aan *checks and balances*. Dit kan iemand zijn die democratisch is gekozen, meestal is het iemand die niet democratisch is gekozen en soms gaat het om een geërfde positie, maar kenmerkend is dat deze persoon over ongecontroleerde macht beschikt.'

Het woord dictator wordt te pas en te onpas gebruikt. Zo worden de presidenten Vladimir Poetin, Recep Tayyip Erdogan en Donald Trump door media weleens dictator genoemd. Vindt u dit problematisch?

'Voor zover ik kan zeggen is Poetin een dictator, is Erdogan dictator geworden en zou Trump een dictator willen zijn, maar dat is hij niet. Hij zal altijd onderworpen worden aan *checks and balances*. Als Trump president van Mexico of een Afrikaans land was, zou hij een dictator zijn geweest. De democratie van de Verenigde Staten staat dit niet toe. De Amerikaanse democratie is sterker dan hij is.'

U voerde strijd tegen meerdere alleenheersers. Door uw inzet werd de voormalige president van Tsjaad, Hissène Habré, veroordeeld. Welke verklaring heeft u voor dit succes?

'Een feit is dat de strafzaak tegen Habré overweldigend werd nadat we documenten van zijn politieke politie ontdekten. Deze documenten waren een *road map* voor het uitoefenen van repressie. Dat was in 2001; negen jaar nadat hij zijn macht verloor, maar twaalf jaar voordat landen overeenkwamen dat hij voor het gerecht mocht worden gebracht. De uitdaging voor de slachtoffers en activisten is niet zozeer het opbouwen van een strafzaak, maar het creëren van een politieke wil en voorwaarden om die persoon voor het gerecht te brengen. De zaak tegen de Syrische president Bashar al-Assad en zelfs de zaak tegen George W. Bush zijn best sterk. De vraag is: hoe creëer je internationaal de politieke wil om deze mensen voor het gerecht te krijgen? Dat is veel lastiger. Neem de zaak tegen Habré. Het duurde tientallen jaren voor hij voor de rechter kwam. Niettemin was deze zaak relatief geïsoleerd. Het was relatief laaghangend fruit. Lastiger wordt het als een land bescherming van een groter land krijgt. Ik zou ze moeten natellen, maar ik denk dat er tegenwoordig minimaal twintig wereldleiders zijn die zich zouden moeten verantwoorden. Ik denk daarbij aan de leiders van Noord-Korea, Soedan, Burundi... De vraag is: hoe krijg je ze voor een rechter?'

Wie zijn de beschermers?

'Vroeger waren dat de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie. Nu neigt het naar Rusland en China. Het hangt er vooral van af wiens nationale belangen worden uitgedaagd.'

Kunt u hier een concreet voorbeeld van geven?

'Wat voormalige dictators in elk geval moeten doen is naar een plaats gaan

waar ze op bescherming kunnen rekenen. De voormalige president van Oekraïne, Viktor Janoekovitsj, vluchtte naar Rusland. Ik las ergens dat de meeste voormalige dictators onderdak in Rusland vinden.'

Voorheen was dat Frankrijk.

'Dat klopt. Voorbeelden zijn Jean-Claude Duvalier en andere Afrikaanse ex-dictators. Het is geen misdaad om een dictator te zijn. Het is een misdaad om mensen te martelen, genocide te plegen en te moorden. Er zijn dictators die geen criminelen zijn en andersom. Meestal plegen dictators misdaden om hun heerschappij in stand te houden. Als je vandaag naar de wereldkaart kijkt - zo'n kaart hing vroeger aan mijn muur - dan zie je dat mensen naar de volgende plekken gaan: Idi Amin (Soedan) vertrok naar Saoedi-Arabië, Ben Ali (Tunesië) is in Saoedi-Arabië en Mengistu Haile Mariam (Ethiopië) verblijft in Zimbabwe. Aanvankelijk gingen alleenheersers naar Panama, waaronder de sjah van Iran en Juan Perón. De wereld verandert. Het aantal plaatsen waar ex-dictators een veilig heenkomen kunnen vinden neemt af.'

Eerder in dit gesprek had u het over een zaak tegen George W. Bush. Er is ook veel kritiek op de inzet van drones door de voormalige Amerikaanse president Barack Obama. Ook dit zou een vorm van illegale oorlogsvoering zijn. Wat is volgens u het verschil tussen het martelen van terreurverdachten en het doden van mensen door drones?

'Martelen is altijd verboden. Ik denk dat de drone-oorlog onverstandig was en waarschijnlijk in strijd met het internationale recht. Het is de vraag of dit een misdaad is die in aanmerking komt voor vervolging. De Verenigde Staten zeggen dat dit hoorde bij de rechtshandhaving. We zouden kunnen zeggen dat doelgericht doden in strijd is met de wet. Je kunt mensenrechtenschendingen plegen

De Egyptische president Abdel Fattah Al Sisi, de Saoedische koning Salman bin Abdulaziz Al Saud en de Amerikaanse president Donald Trump in mei 2017 bij de opening van het Global Centre for Combating Extremist Ideology (foto: The White House)

die geen misdaad zijn. Welke daden kunnen worden vervolgd hangt af van het nationale en internationale recht. Ik denk dat het drone-programma een zware zwarte vlek op de erfenis van Obama is.'

Regeringen zoeken in het kader van terrorismebestrijdingen de grenzen van de wet op. Deelt u deze opvatting?

'Na 9/11 is het landschap voor mensenrechten veranderd. Onder leiding van de Verenigde Staten, maar niet alleen de Verenigde Staten, gebruiken regeringen wereldwijd terrorisme... [Brody breekt zijn zin abrupt af] Ik hoorde Aung Sang Suu Kyi de etnische zuivering van de Rohingya rechtvaardigen door over terrorisme te praten. Terrorismen is het excuus geworden voor mensenrechtenschendingen en misdaden.'

Is het in dit klimaat voor mensenrechtenactivisten niettemin mogelijk om de strijd voor gerechtigheid voort te zetten?

'Vandaag is, in elk geval tijdens mijn 33-jarige carrière als mensenrechtenactivist, zo ongeveer de moeilijkste periode voor mensenrechtenactivisten. We hadden 9/11. Nu is er Trump. Neem Egypte. Human Rights Watch noemt het een martelfabriek. De president van

Egypte wordt ostentatief omarmd door de president van de Verenigde Staten. En dan is er nog Saoedi-Arabië... Er is geen internationale consensus om mensenrechten af te dwingen. Mensenrechtenactivisten aan de frontlinie staan er alleen voor. Zij krijgen geen back-up. De VN-Hoge Commissaris voor de Mensenrechten is een van de weinige sterke geluiden voor de mensenrechten. Dit geldt de afgelopen jaren niet voor de Europese Unie. De Verenigde Staten zijn een stem tegen de mensenrechten. Wie staat er op het internationale vlak op voor de mensenrechten? Activisten, burgers en organisaties, maar niet de regeringen en internationale instituties.'

Wat is hiervan de oorzaak?

'Internationaal was het afdwingen van mensenrechten altijd al een verschaald fenomeen. De meeste regeringen handelen op het internationale podium volgens de waargenomen belangen van de heersende klasse of die van het politieke establishment. Of het nu gaat om Nederland of de Verenigde Staten, regeringen steunen commerciële belangen, de nationale veiligheid of de belangen van mensen. Regeringen moeten in hun eigen land verantwoording afleggen. De gemiddelde Nederlander of Amerikaan

heeft andere zaken dan mensenrechten om zich zorgen over te maken. Zelden komt een regering op of valt een regering (tenzij het gaat om een oorlog zoals in Vietnam) over wat de regering op het gebied van mensenrechten doet in Mexico of Indonesië. Een regering kan wel vallen als het slecht gaat met de arbeidsmarkt. Nederland behoort, samen met een aantal andere landen, tot de landen waar burgers zich bewust zijn van wat er in de wereld gebeurt en wat hun regering op het internationale podium doet. Kijk alleen al naar het aantal Nederlanders dat lid is van Amnesty International. Mensenrechten zijn geïnstitutionaliseerd in het Nederlandse buitenlandse beleid, maar dit moet voortdurend worden hernieuwd. En, hoe leuk we jullie ook vinden, Nederland is een klein land.'

U komt uit New York waar het hoofdkwartier van de Verenigde Naties is gevestigd. Wat is er anno 2017 overgebleven van de Verenigde Naties als wereldwijde peacekeeper?

'Dat is een enorme vraag. Op veel niet-politieke gebieden, bijvoorbeeld als het gaat om humanitaire, medische en ontwikkelingsprogramma's, verrichten de Verenigde Naties belangrijk werk. Politiek

zijn de Verenigde Naties net zo sterk als de internationale consensus. Ik ben wat teleurgesteld in de nieuwe VN-secretaris-generaal, Antonio Guterres, die een sterke reputatie heeft als het gaat om de bescherming van vluchtelingen en op het gebied van mensenrechten. Hij moet echter onderhandelen. Kijk wie er in de VN-Veiligheidsraad zitten: Rusland, China, Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Frankrijk. Misschien is president Macron goed nieuws - internationaal. De andere vier zijn niet in mensenrechten geïnteresseerd.'

Er is een Internationaal Strafhof (ICC) van de Verenigde Naties in Den Haag, maar critici benadrukken dat de Verenigde Naties vooral Afrikaanse leiders vervolgen. Ziet u dit ook als een probleem?

'Dit is absoluut een probleem. Het probleem zijn niet de Afrikaanse zaken. Het probleem is het gebrek aan zaken van buiten Afrika. Wat er in Darfur is gebeurd is vreselijk. Daar twijfelt niemand aan. Er zijn genoeg andere zaken, ook in Afrika, die nog niet bij het ICC in behandeling zijn. Het was en blijft een illusie om te denken dat het ICC buiten de sfeer van internationale betrekkingen kan opereren. Zaken waarbij de belangen groot zijn komen niet voor. Uiteindelijk ondermijnt dit de internationale gerechtigheid en maakt het broos.'

Uw verhaal klinkt behoorlijk pessimistisch. Heeft u, bijvoorbeeld voor een groep leerlingen, ook een positieve boodschap?

'De Habré-zaak is een ongelooflijk goed-nieuwsverhaal. Het is het verhaal van slachtoffers die nooit opgaven en hun dictator voor de rechter brachten. Maar ook de val van de Berlijnse Muur is een fantastisch mensenrechtenverhaal. Of denk aan de doodstraf die haast universeel is afgeschaft. De komst van het homohuwelijk... op veel terreinen is een enorme vooruitgang geboekt. Als je er midden in staat is het soms lastig om te zien, maar heel wat mensen hebben tegenwoordig een waardiger leven dan vijftig jaar geleden en leven langer.'

Onderschatten mensen dit?

'Ik ook, totdat ik er over na moest denken nadat ik zo'n soort vraag kreeg [laat een korte stilte vallen]. We dachten dat we onze samenleving zouden perfectioneren in plaats van nu tegen racisten en nazi's te moeten strijden, of zoals Martin Luther King ooit zei: *the arc of the moral universe is long, but it bends toward justice.*' ♦

STEEF

WILHELMUS

*Wilhelmus van Nassouwe ben ik, van Duitsen bloed, den vaderland getrouwe
blijf ik tot in den dood. Een Prinse van Oranje ben ik, vrij, onverveerd, den
Koning van Hispanje heb ik altijd geëerd.*

Kent u hem al uit uw hoofd? Eerlijkheidshalve moet ik bekennen dat ik er nog wel moeite mee heb. Terwijl ik onbewust de liedjes van Lil' Kleine en Boef mee kan zingen, blijf ik struikelen over de tekst van het *Wilhelmus*. Licht het aan de rijm? Zou de tekst te ouderwets zijn? In elk geval is het wel ons volkslied en als het aan Rutte III ligt moet het volkslied weer van ons worden. Dus leren zingen zullen we het.

Toch vraag ik me af, wat we met het uit ons hoofd leren van het *Wilhelmus* nu willen oplossen? Is het *Wilhelmus* daadwerkelijk een 'anker' in de 'tijden van globalisering en onzekerheid'. Nederland, al sinds de zeventiende eeuw handelsland bij uitstek, vaart al eeuwen een internationale koers. De deur naar globalisering staat door de Nederlandse regering al jarenlang wagenwijd open. Je houdt je mensen voor de gek wanneer je het *Wilhelmus* nadrukkelijk gaat verplichten.

Waarom de globalisering niet met beide handen aangrijpen en de jeugd, in plaats van een vals soort patriottisme, voor deze globalisering klaarstomen? Haal de angst en onzekerheid hierover weg, onderwijs ze op de voor- en nadelen van globalisering. Het is een prachtig thema binnen het domein mens en maatschappij. Juist hier kan ons vak dan ook een mooie bijdrage leveren.

En als er dan toch zo nodig moet worden gezongen, waarom niet terugpakken op iets wat schoolkinderen van *alle* etniciteiten met elkaar verbindt? Neem nou Rapper Boef en met hem vele anderen. De jeugd loopt er mee weg en kent de liedjes woord voor woord. Boef is een product van de Nederlandse multiculturele samenleving: een jongen tussen twee culturen - een die volop gebruikmaakt van de vele vrijheden die de Nederlandse samenleving biedt. Hoe Hollands wil je het hebben?

Moeten Nederlanders niet gewoon wat zelfverzekerder worden en zien dat ze zelf regie kunnen nemen op het proces van globalisering? Het voortouw nemen, respect hebben voor alle culturen, maar wel de Nederlandse waarden uitdragen? Net als in 1570.

Ik ging slapen met een doezoe, werd wakker met een ton. En vaak denk ik aan vroeger, ik weet waar het begon. Nu denk ik aan miljoenen, nee vraag me niet waarom. Ik ging slapen met een doezoe, werd wakker met een ton. ♦

STEF VAN DER LINDEN
(maatschappijleer.net)